

Születésnap sorok

JÓZSEF ATTILÁRÓL

1905. április 11-én született. 1937. december 5-én temették, most lenne hetvenöt éves. Halála után fénylett föl az ő hatalmas diadala. Megírták; könyvek sora szól már a legnagyobb magyar proletárlíráról. Az általános méltatás tehát csak ismétlés lenne részünkről, de hangsúlyt vetni ide vagy amoda: még mindig időszerű. „Én világ proletárja lettem, ő pedig magyar proletár volt” — írta róla Kassák.

„... Lesznai Anna, Balázs Béla és Lukács György igen nagy költőnek tartanak, különösen az utóbbi — mint első világirodalmi — nem kozmopolita — kvalitásokkal rendelkező proletárlírikust” — írta egy tréfás hangú levélben ő maga József Jolánnak. Miért hangsúlyozta vajon, hogy nem kozmopolita?

Mert egész lényével nemzetének, osztályának sorsán csüggött, akár Petőfi, akár Ady Endre. Mert nyíló kaput az egyetemes felé nem látott másutt, csupán a sajátoson át. Jól tudta, hogy saját közösségi gondjainak tagadása: a költészet értelmének tagadása lenne.

„... s a legnagyobb lélek szökkent belém:
az ucca és a föld fia vagyok.”

Melyik földé? Melyik utcáé? Amelynek fejkendőbe kötözött gondját hordozta. Ahová elszegődött „ligetnek, sárnak, vágynak, célnak”. Amelyben ha félt is, helyét megállta. Született, elvegyült és kivált, hogy eszméltető szavaival fölmagasodjék, akár a kémény.

Hallotta pedig ő is a sajátos fölé szálló ígéket: az egész világ egyetlen utca. Párizsban szorgalmasan hallgatta ő is az avantgarde irányzatok heves szónokait. Át is vett tőlük bizonyára hasznos újdonságokat. De nem a költészet öncélúságát; nem a hagyományok teljes tagadását — a formajátékok istenítését. A Sorbonne magyar diákja eltanulta Apollinaire-től, ami kedvére való volt, de a sajnálatosan fasisztává lett Marinettinek, midőn az a futurizmust az uralkodásra termett, kiválasztott hősök művészetének nyilvánította, teli torokból kiáltotta oda: „Önök árulók!”

Hagyományos költő lett volna? A magyar költészet egyik legnagyobb megújítója, aki a modernséget dialektikusan, hagyomány és szakítás egységében értelmezte. Védett volt, s a védőoltás neve: közösségi kötöttség. A legszemélyesebb szálakkal is:

„Anyám szájából édes volt az étel,
apám szájából szép volt az igaz.”

Minden Sorbonne-oknál és minden izmusnál erősebb hatással volt rá az otthon univerzuma: „S mint édesanyám ringatott, mesélt / s mosta a város minden szennyesét.” Mármint a Duna, a költészetében hatalmas metaforává nőtt folyam, az itt élő nemzetek, nemzetiségek sorsának dolgában is: rendezni végre közös dolgainkat... Nem, ezt nem tanulhatta semmilyen korabeli modern költészeti áramlatból. Ez saját világának parancsa volt.

Nem, nem a boldogság parancsa. S nem azzal az egyszerűséggel, amely gyakran hangzik el vádként az elkötelezettség fogalma ellen. Hisz megjárta a magány poklait is. Megfordult homokos, szomorú, vizes síkokon, és merengve biccentett, nem remélt. Am annál dacosabb volt a fejfölvetése a végső, nagy felismerés perceiben:

„igazán
csak itt mosolyoghatsz, itt sírhatsz,
magaddal is csak itt bírhatasz,
óh lélek! Ez a hazám.”

Ez a kötöttségeit vállaló József Attila. Saját szavaival: a nem kozmopolita.

